

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XXVII, 13

SECTIO C

1972

Instytut Biologii UMCS
Zakład Systematyki i Geografii Roślin

Helena MAMCZARZ

Mszaki rezerwatu leśnego Jata

Мохообразные лесного заповедника „Ята”

Bryophytes of the Forest Reserve Jata

Rezerwat Jata utworzony został w lasach Nadleśnictwa Łuków na wniosek prof. W. Szafera i Państwowej Rady Ochrony Przyrody w r. 1929, a zatwierdzony przez Naczelną Dyрекcję Lasów Państwowych (zarządzenie nr U/2015/3 z 21 III 1933).

Głównym motywem utworzenia rezerwatu było zachowanie wiekowych drzewostanów jodłowych, stanowiących pozostałości niegdyś rozległej puszczy, jednego z naturalnych stanowisk jodły leżących u kresu zasięgu na niżu. Opis lasów jodłowych tego terenu opublikował Łapczyński (5), pod względem geobotanicznym rezerwat opracował Niedziałkowski (6). Flora mszaków była uwzględniona w pracach Niedziałkowskiego i Karczmarsza (2, 3).

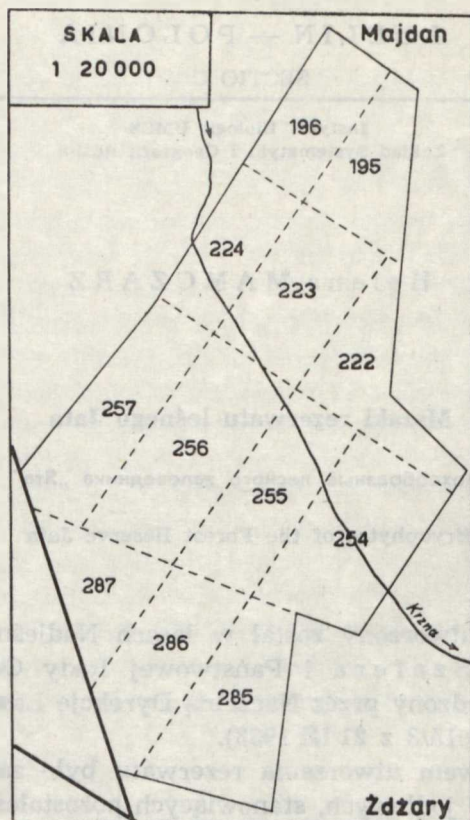
Badania nad florą mszaków rezerwatu prowadzono w r. 1970.

Profesorowi Dr Dominikowi Fijałkowskiemu i Doc. Dr Kazimierzowi Karczmarszowi składam serdeczne podziękowanie za pomoc w pracy.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA REZERWATU

POŁOŻENIE I KLIMAT

Rezerwat położony jest na Podlasiu, między wsiami Jagodne i Żdżary, przy trakcie prowadzącym z Łukowa przez Domanice do Siedlec (ryc. 1). Nazwa uroczyska „Jata” dotyczy wielkiego lasu i obszernego bagna, z którego początek bierze rzeka Krzna. Uroczysko Jata jest hydrologicznym węzłem z którego rozchodzą się linie wododziałów: Wisły — Wieprza, Wisły — Bugu i Wieprza — Bugu. Płaskowyż, jaki zajmuje Jata, jest nieznacznie wzniesiony, najwyższy jego punkt wynosi 168 m n.p.m.

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny rezerwatu leśnego Jata
Situation of the forest reserva Jata

Dane klimatyczne z lat 1881—1930 (2) odniesione do Warszawy podają średnie miesięczne maksymalne temperatury dla lipca ($18,6^{\circ}\text{C}$), sierpnia ($17,2^{\circ}\text{C}$) i czerwca ($16,8^{\circ}\text{C}$), a średnie minimalne dla stycznia ($-2,9^{\circ}$), lutego (-2°C) i grudnia ($-1,3^{\circ}\text{C}$). Maksymalne wartości opadów przypadły w tym samym czasie na marzec (80 mm) oraz czerwiec i sierpień (64 mm), przy średniej rocznej 541 mm.

Ogólna powierzchnia rezerwatu wynosi 281,53 ha, z czego 267,30 ha przypada na powierzchnię zalesioną, 4,55 ha na powierzchnię nie zalesioną i 9,68 ha na powierzchnię nieleśną (linie, kanały, role). Klasy drzewostanów jodłowych: V—VII klasa wieku 76% powierzchni, I—IV klasa wieku 24% powierzchni. Sosna przeważa w VII klasie wieku, a olcha w IV—V klasie wieku. Jodła nie tworzy tu jednolitych drzewostanów, lecz występuje w różnych typach lasu i na różnych siedliskach jako gatunek panujący lub też w domieszce z innymi drzewami. Bujne drzewostany sosnowe zajmują obszary suche z domieszką brzozy i świerka o bogatej roślinności runa. Obniżenia górnego biegu Krzyny w części zachodniej porośnięte są olszynami o składzie zbliżonym do *Circaeo-Alnetum* lub *Carici elongatae-Alnetum*. Z nimi to w ścisłym związku występują lasy jodłowe i jodłowo-mieszane.

GLEBY

Zróznicowanie gleb w Jacie jest stosunkowo małe. Niedziałkowski (6) wyróżnił 6 typów gleb:

1. Gleby wyższych miejsc o poziomie wody gruntowej poniżej 2 m zawierające przewagę grubego szkieletu i przewarstwienia żwiru. Są to najczęściej bielice. Porastają je bory sosnowe (*Pineto-Vaccinietum Myrtilli-Abietosum*, *Peucedano-Pinetum*), jodłowe (*Abietetum polonicum*) rzadziej bór mieszany (*Pino-Quercetum*).

2. Gleby łagodnych pochyłości o poziomie wody gruntowej 1,20—1,30 m różniące się od poprzednich słabo zróżnicowanym poziomem glejowym. Pokrywają je zespoły *Pineto-Vaccinietum Myrtilli-Abietosum* i *Abietetum polonicum*.

3. Gleby występujące w dolnych partiach stoków na płaskich wyniesieniach, gdzie poziom wody gruntowej zalega na głębokości 90—110 cm. Profil glebowy charakteryzuje się słabym wymyciem wierzchnich warstw i silnie rozwiniętym poziomem glejowym warstw głębszych. Pokrywają je lasy liściaste z udziałem jodły (*Tilio-Carpinetum*).

4. Na terenie płaskim lub słabo wklęsłym przy poziomie wody gruntowej 70—100 cm profil glebowy wyraźnie zróżnicowany jest na silnie rozwiniętą warstwę bielcowania, dobrze rozwinięty poziom iluwalny oraz wyraźny poziom glejowy i akumulacyjny zawierający warstwę czernicowego torfu. Panuje tu *Pineto-Vaccinietum Myrtilli-Abietosum*.

5. W głównych korytach odpływu wód, gdzie wody gruntowe utrzymują się blisko powierzchni, występują gleby torfowo-błotne (mursze). Panującym typem lasu jest tu zespół *Stellario-Alnetum glutinosae* i *Circaeo-Alnetum*.

ROZMIESZCZENIE MSZAKÓW W ZBIOROWISKACH LEŚNYCH

Rozmieszczenie mszaków w rezerwacie Jata wykazuje duży związek z rozmieszczeniem poszczególnych gatunków lasotwórczych i zespołów roślinnych. Ich układ w rezerwacie uzależniony jest przede wszystkim od stosunków wodnych i glebowych. Wzdłuż cieku Krzny występują następujące zespoły: *Stellario-Alnetum glutinosae* i *Circaeo-Alnetum*, fragmentarycznie — *Carici elongatae-Alnetum*. Płaskie brzegi cieków Krzny zajmują przede wszystkim *Abietetum polonicum*, *Piceetum fenoscandicum*, miejscami *Tilio-Carpinetum* i *Pineto-Vaccinietum*, *Myrtilli-Abietosum*. Jeszcze wyższe (ok. 1,5 m ponad górny poziom wód gruntowych) brzegi rozlewiska Krzny zajmują: *Peucedano-Pinetum* i fragmenty *Pino-Quercetum*.

1. *Stellario-Alnetum glutinosae* (Kästn. 1938) Lohm 1953

Zajmuje niewielkie dno doliny Krzny silnie zabagnione i nie zróżnicowane wyraźnie na suchsze kępy oraz błotniste dolinki. Jest to zbiorowisko suchszej olszyny z niewielką domieszką jodły, świerka i klonu. Warstwa mszaków składa się z *Catharinea undulata*, *Climacium dendroides*, *Mnium affine* i *Polytrichum attenuatum*.

2. *Circaeo-Alnetum* O b e r d. 1953

Wykształca się w podobnych warunkach co poprzedni zespół — w najniższych położeniach, odpowiadających głównym ciekom wód spływających i rozlewających się po powierzchni. Jest to las liściasty złożony z olszy i jesionu, rzadziej spotyka się w podroście również klon, brzozę omszoną, świerk i jodłę. Widać tu wyraźne zróżnicowanie na zadrzewione niskie kępy (olcha, jesion i inne) oraz podtopione obniżenia zalewane przez wody, na których rozwija się roślinność hydrofitowo-helofitowa. Warstwę mszystą na kępach stanowią *Catharinea undulata*, *Mnium affine* i *M. undulatum*. W rowach okresowo zatopionych przewagę mają hygrofilne mchy: *Amblystegium riparium*, *Bryum ventricosum*, *Calliergon cordifolium*, *C. cuspidatum*, *Climacium dendroides*, *Sphagnum fimbriatum*, *S. squarrosum*, rzadko *Aulacomnium palustre*, w miejscach z wodą przepływającą nielicznie *Fontinalis antipyretica*. Najsuchsze miejsca porastają luźne darnie *Eurhynchium zetterstedtii*. Epifityczna flora mchów jest bardzo uboga, składa się z pospolitych gatunków, jak: *Amblystegiella subtilis*, *Anomodon longifolius* i *Hypnum cupressiforme*.

3. *Carici elongatae-Alnetum* K o c h 1926

Zespół ten zajmuje stale podtopione części doliny Krzny o wodzie stagnującej i słabo kwaśnej. Prowadzi to do powstania struktury kępkowo-dolinkowej. Na kępach występują obok olszy świerk i brzoza omszona. Wśród roślinności zielnej duży udział ma turzycyca długokłosa i sit rozpięzchły. Dolinki opanowują rośliny ze związku wielkich turzyc. Warstwę mszystą w miejscach podtopionych tworzą: *Calliergon cordifolium*, *C. cuspidatum*, *Climacium dendroides*, miejscami *Sphagnum nemoreum*, *S. palustre* i *S. squarrosum*. Tu stwierdzono też wątrobowce: *Chiloscyphus pallescens* i *Marchantia polymorpha*. Na szczytach kęp występują gatunki acydofilne: *Entodon schreberi*, *Leucobryum glaucum*, *Pohlia nutans*, *Polytrichum commune* oraz *Georgia pellucida*. W miejscach z ubitą glebą rośnie też *Mnium punctatum*, *Thuidium delicatulum*, rzadko *Aulacomnium androgynum*, *Mnium hornum* i *Plagiothecium neglectum*. W płytkich i wilgotnych obniżeniach występują obok *Calliergon cuspidatum* również *Mnium affine* i *M. affine* var. *seligeri*. Podobny skład gatunkowy synuzji mchów opisała U r b a n e k (9) ze środkowej Polski. Butwiejące pnie starych olch są miejscem występowania odmiennej flory mszaków, głównie wątrobowców: *Lepidozia reptans* i *Lophocolea heterophylla*. Korę podstawy pni porasta bardzo często *Brachythecium velutinum* i *Hypnum cupressiforme*. Na pniach żyjących drzew ubogą florę epifitów tworzą: *Radula complanata* i *Ulota ulophylla*, pojędynczo również *Homalia trichomanoides*.

4. *Abietetum polonicum* (Dziub. 1928) Br. Bl. et Vlieg. 1939

Zespół wykształca się na terenie płaskim i w dolnej części łagodnych stoków, schodząc miejscami do Krzyny (oddz. 286, 287, 255, 223, 222). Jodła jest w nim drzewem panującym. W domieszce występują sosna, grab, lipa drobnolistna, jawor i klon. Bujność runa jak też warstwy mszystej uzależniona jest od wilgotności i żyzności podłoża. W miejscach najwyższych, gdzie zaznacza się najsilniej proces borowieńia, w runie duży udział mają *Majanthemum bifolium* i *Vaccinium myrtillus*. W miejscach suchych i widnych warstwę mchów tworzą najpospolitsze gatunki borowe: *Dicranum scoparium*, *Entodon schreberi*, *Hylocomium splendens*, *Pohlia nutans*, *Thuidium tamariscifolium*. W miejscach słabo wilgotnych, lecz stale ocienionych rosną następujące gatunki: *Brachythecium starkei* var. *explanatum*, *Catharinea undulata*, *Eurhynchium zetterstedtii*, *Hylocomium splendens*, *Mnium affine*, *Plagiothecium roeseanum*, *Polytrichum attenuatum*, *Rhytidiadelphus squarrosus*, mniej licznie *Entodon schreberi*, *Hypnum cupressiforme* i *Ptilium crista-castrensis*; z wątrobowców tylko *Plagiochila asplenioides*. Na odkrytej glebie sporadycznie występuje *Rhytidiadelphus triquetrus*. W miejscach wilgotnych, a więc w obniżeniach, gdzie zaznacza się udział olchy, a w podszyciu także licznych krzewów bujny wzrost runa powoduje ocienienie gleby. Z mchów w takich warunkach rosną niektóre hygrofity: *Climacium dendroides*, *Mnium affine*, *M. affine* var. *seligeri* i *Rhodobryum roseum*. Na wyniesieniach u podnóży pni występuje nie-licznie *Catharinea undulata*, *Pohlia nutans* i *Lophocolea bidentata*. Na gnijących pniach jodeł występują: *Drepanocladus uncinatus*, *Mnium punctatum* oraz wątrobowiec *Lepidozia reptans*.

5. *Piceetum fennoscandicum* Br - Bl. 1939

Zespół utworzony z drzewostanu jodłowo-świerkowego z dużym udziałem świerka, niekiedy olszy czarnej i brzozy omszonej. W podszyciu dość często rośnie kruszyna i jarzębina. Na podmokłej glebie gromadnie występuje *Lycopodium annotinum*, rzadziej *Majanthemum bifolium*, *Oxalis acetosella* i *Vaccinium myrtillus*. W warstwie mszystej duży udział mają *Sphagnum fimbriatum*, *S. palustre*, *S. squarrosus*, *Polytrichum commune*, *Ptilium crista-castrensis* i *Rhytidiadelphus triquetrus*; nie-licznie *Polytrichum juniperinum*.

6. *Tilio-Carpinetum* Tracz. 1962

Zespół tworzy drzewostan grabowy z dużym udziałem jodły, osiki, mniej dębu szypułkowego, świerka, lipy drobnolistnej i jaworu. Te same

gatunki występują też w podroście. Las grądowy tworzy w Jacie małe skupienia w strefie górnego zasięgu wód powodziowych na glebie brunatnej i skrytobielicowej wytworzonej z piasków gliniastych. W warstwie mszystej rozwijają się w dużej ilości *Catharinea undulata*, *Eurhynchium zetterstedtii*, *Mnium affine*, *M. cuspidatum*, *M. punctatum*, *M. stellare*, *M. undulatum*, *Pohlia nutans*, *Polytrichum attenuatum*, nielicznie *Dicranella heteromalla* i *Rhodobryum roseum*. Na rozkładającym drewnie starych pieńków nielicznie spotyka się *Brachythecium salebrosum*, *Georgia pellucida*, *Pohlia nutans*, *Pylaisia polyantha* i wątrobowce *Lepidozia reptans*, *Lophocolea heterophylla*. Florę epifitów dolnej części większych pni grabów, lip i dębów tworzą: *Amblystegium serpens*, *Anomodon longifolius*, *Dicranum montanum*, *Homalia trichomanoides*, nielicznie *Metzgeria conjugata*, *Hypnum cupressiforme* i *H. cupressiforme* var. *filiforme*. Charakter flory mszaków w typowym zespole *Tilio-Carpinetum* rezerwatu przypomina stosunki opisane z województwa łódzkiego (10).

7. *Pineto-Vaccinietum Myrtilli-Abietosum* Br.-Bl., Siss., Vlieger 1939

Pokrywa nieco niżej położone partie rezerwatu niż poprzednie dwa zespoły (*Piceetum fennoscandicum* i *Tilio-Carpinetum*) w oddz. 285, 286. Na ogół panuje tu sosna z dużą domieszką jodły i świerka, rzadziej brzozy brodawkowatej. Runo jest bardzo ubogie. W warstwie mszystej dominuje zwykle *Entodon schreberi* i *Hylocomium splendens*. Mniej licznie rosną w postaci zwartych darni *Dicranum scoparium*, *D. undulatum*, *Leucobryum glaucum* i *Polytrichum attenuatum*. W suchych i widnych miejscach obficie pojawia się *Cephalozia bicuspidata*, *Pohlia nutans* i *Polytrichum juniperinum*, rzadko *Buxbaumia aphylla*. W wilgotnych obniżeniach stwierdzono także wśród pospolitych mchów charakterystyczny gatunek zespołu *Ptilium crista-castrensis* oraz *Ptilidium ciliare*. W zależności od lokalnie zmieniających się warunków terenowych zmienia się ilościowy udział wymienionych gatunków. Flora epifitów rozwijająca się na dolnych częściach pni sosen i brzozy składa się z następujących gatunków: *Dicranum montanum*, *Hypnum cupressiforme*, *Lophocolea heterophylla* i *Ptilidium pulcherrimum*. Na szyjach korzeniowych spotyka się niekiedy *Dicranum scoparium*.

8. *Peucedano-Pinetum* Ma t. 1962 i *Pino-Quercetum* K o z ł. 1925

Zajmują całą falistą wyżynną część rezerwatu, pokrytą piaskami i żwirami (oddz. 223, 224, 254—256). W warstwie drzew panuje w nich sosna z domieszką brzozy, świerka i jodły. W podszyciu występuje

z krzewów niemal wyłącznie jałowiec. W obydwu podobnie wykształconych zespołach warstwa mszaków jest bujnie rozwinięta. Największe pokrycie ma zwykle *Entodon schreberi* i *Polytrichum juniperinum*, mniej liczne są *Dicranum scoparium*, *D. undulatum* i *Hylocomium splendens*. W zależności od stopnia wilgotności podłoża znaczny udział mają: *Catharina undulata*, *Dicranella heteromalla*, *Mnium affine*, *M. rostratum* i *Pohlia nutans*. Najmniejszy udział posiada natomiast *Eurhynchium zetterstedtii*, *Leucobryum glaucum*, *Plagiothecium curvifolium* i *Ptilium crista-castrensis*. Na pniach drzew spotyka się następujące epifity: mchy — *Dicranum montanum*, *Hypnum cupressiforme*; wątrobowce — *Frullania dilatata*, *Ptilidium pulcherrimum* i *Radula complanata*. W miejscach wilgotnych i ocienionych duży udział ma *Ptilidium pulcherrimum*.

WYKAZ GATUNKÓW

HEPATICAE

<i>Metzgeria conjugata</i> Lindb.	<i>Lophocolea heterophylla</i> (Schrad.) Dum.
<i>Marchantia polymorpha</i> L.	
<i>Ptilidium pulcherrimum</i> (Ehrh.) Dum.	<i>Plagiochila asplenioides</i> (L.) Dum. <i>Lepidozia reptans</i> (L.) Dum.
<i>Ptilidium ciliare</i> (L.) Hampe	* <i>Calypogeia neesiana</i> (Mass. et Ca- rest.) K. Müll. (4)
<i>Chiloscyphus pallescens</i> (Ehrh.) Dum.	<i>Radula complanata</i> (L.) Dum. <i>Frullania dilatata</i> (L.) Dum.
<i>Cephalozia bicuspidata</i> (L.) Dum.	
<i>Lophocolea bidentata</i> (L.) Dum.	

MUSCI

<i>Sphagnum palustre</i> L.	<i>Dicranella heteromalla</i> (Dill.) Schimp.
<i>Sphagnum compactum</i> DC.	
<i>Sphagnum squarrosum</i> Pers.	* <i>Dicranodontium denudatum</i> (Brid.) Hag. (3)
<i>Sphagnum fimbriatum</i> Wils.	<i>Dicranum flagellare</i> Hedw. <i>Dicranum montanum</i> Hedw. <i>Dicranum scoparium</i> Hedw. <i>Dicranum undulatum</i> Ehrh. <i>Leucobryum glaucum</i> (L.) Schimp. <i>Funaria hygrometrica</i> Sibth. <i>Pohlia nutans</i> (Schreb.) Lindb. <i>Bryum ventricosum</i> Dicks. <i>Rhodobryum roseum</i> Limp. <i>Mnium punctatum</i> Hedw. <i>Mnium stellare</i> Reich. <i>Mnium cuspidatum</i> (Schreb.) Leyes. <i>Mnium undulatum</i> Weis.
* <i>Sphagnum girgensohnii</i> Russ. (6)	
<i>Sphagnum warnstorffii</i> Russ.	
<i>Sphagnum nemoreum</i> Scop.	
<i>Sphagnum riparium</i> Angstr.	
<i>Sphagnum cuspidatum</i> (Ehrh.) Warnst.	
<i>Georgia pellucida</i> Rab.	
<i>Buxbaumia aphylla</i> L.	
<i>Catharina undulata</i> Web et Mohr.	
<i>Polytrichum piliferum</i> Schreb.	
<i>Polytrichum juniperinum</i> Wild.	
<i>Polytrichum attenuatum</i> Menz.	
<i>Polytrichum commune</i> L.	
<i>Ceratodon purpureus</i> Brid.	

* Gatunki podane przez innych autorów.

- Mnium affine* Bland.
Mnium affine Bland. var. *seligeri* Milde.
Mnium medium B. S. G.
Mnium rostratum Schrad.
Mnium hornum L.
Aulacomnium palustre Schwägr.
Aulacomnium androgynum (L.) Jur.
Ulota ulophylla (L.) Broth.
Fontinalis antipyretica L.
Climacium dendroides (L.) Web. et Mohr.
Leucodon sciuroides Schwägr.
Neckera crispa Hedw.
Neckera pennata Hedw.
Neckera complanata Hüb.
Homalia trichomanoides (Schreb.) B. S. G.
Anomodon longifolius (Schleich.) Bruch.
Anomodon viticulosus Hook. et Tayl.
Thuidium tamariscifolium (Hedw.) Lindb.
Thuidium recognitum Lindb.
Thuidium delicatulum (L.) Mitt.
Thuidium philibertii Limpr.
Amblystegium serpens L.
Amblystegium varium (Hedw.) Lindb.
Amblystegium riparium Warnst.
Drepanocladus uncinatus (Hedw.) Warnst.
Calliargon cuspidatum (Hedw.) Kindb. var. *cuspidatum*
Calliargon cuspidatum (Hedw.) Kindb. var. *reptans* (Warnst.) Warnst.
Calliargon cordifolium (Hedw.) Kindb.
Camptothecium sericeum (L.) Lindb.
- Brachythecium salebrosum* (Web. et Mohr.) B. S. G.
Brachythecium campestre Brid.
Brachythecium rutabulum (Hedw.) B. S. G.
Brachythecium rivulare (Bruch.) B. S. G.
Brachythecium starkei B. S. G. var. *starkei*
Brachythecium starkei B. S. G. var. *explanatum* Mönkem.
Brachythecium velutinum (Hedw.) B. S. G.
Cirriphyllum piliferum (Hedw.) Grout.**
Eurhynchium zetterstedtii Stoerm.
Eurhynchium striatum (Hedw.) Schimp.
Eurhynchium pulchellum (Hedw.) Dix.
Entodon schreberi (Wild.) Mönkem.
Plagiothecium laetum B. S. G.
Plagiothecium curvifolium Amman.
Plagiothecium roeseanum (Hampe.) B. S. G.
Plagiothecium neglectum Mönkem.
Dolichotheca seligeri (Brid.) Loeske.
Pylaisia polyantha (Hedw.) B. S. G.
Hypnum cupressiforme (Hedw. var. *cupressiforme*
Hypnum cupressiforme Hedw. var. *filiforme* Brid.
Hypnum incurvatum Schrad.
Ptilium crista-castrensis (Hedw. de Not.
Hylocomium splendens (Hedw.) B. S. G.
Rhytidiadelphus triquetrus (Hedw.) Warnst.
Rhytidiadelphus squarrosus (Hedw.) Warnst.

WYNIKI

Flora mszaków rezerwatu Jata jest bujnie wykształcona z powodu dużej wilgotności podłoża i pierwotnego charakteru drzewostanów. W rezerwacie stwierdzono łącznie z danymi Karczmarsza (3, 4) i Nie-

** Mylnie podany jako rosnący na korze klonów (6).

działkowskiego (6) 84 gatunki mchów i 10 gatunków wątrobowców. Wśród nich są mchy rzadko spotykane na obszarze Podlasia (1, 3): *Aulacomnium androgynum*, *Dicranodontium denudatum*, *Dicranum flagellare*, *Sphagnum girgensohnii* oraz gatunki rodzaju *Neckera*. Wśród wątrobowców rzadkim gatunkiem jest *Ptilidium ciliare*.

PIŚMIENNICTWO

1. Denisiuk Z.: Flora okolic Leśnej Podlaskiej. Zesz. Nauk. Uniw. im. A. Mickiewicza (Biologia) 3, 31—66 (1961).
2. Ermich K.: Wskaźniki klimatyczne dla gospodarstwa leśnego w Polsce. Wydawn. Inst. Bad. Leśn., Warszawa 1951, 1—20.
3. Karczmarz K.: Mchy północnej części Lubelszczyzny. *Fragm. Flor. et Geobot.* 16 (4), 501—520 (1970).
4. Karczmarz K.: Materiały do flory wątrobowców Lubelszczyzny. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska sectio C*, 25, 81—104 (1969).
5. Łapczyński K.: O Łukowskim płaskowzgórzu i nieco o jego roślinności jawnokwiatowej. *Pam. Fizjograf.* 1, 185—199 (1881).
6. Niedziałkowski W.: Monografia fitogeograficzna rezerwatów jodłowych w Nadleśnictwie Państwowym Łuków ze szczególnym uwzględnieniem stosunków typologicznych. *Inst. Bad. Leśn. seria A*, 13, 1—274 (1935).
7. Urbanek H.: Zespoły leśne województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem mszaków. I. Zespoły olchowe i łęgowe. *Acta Soc. Bot. Polon.* 25 (1), 79—110 (1966).
8. Urbanek H.: Zespoły leśne województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem mszaków. II. Zespoły grądowe. *Acta Soc. Bot. Polon.* 35 (4), 511—527 (1966).
9. Urbanek H.: Zespoły borowe województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem mszaków. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódzkiego seria II* 22, 91—103 (1966).

РЕЗЮМЕ

Лесной заповедник „Ята” с реликтовым местонахождением *Abies alba* расположен на территории Подляся. В заповеднике выделено 8 ассоциаций с богатой флорой мохообразных: 1. *Stellario-Alnetum glutinosae* (Kästn. 1938) Lohm. 1953, 2. *Circaeo-Alnetum* Oberd. 1953, 3. *Carici elongatae-Alnetum* Koch 1926, 4. *Abietetum polonicum* (Dziub. 1928) Br. Bl. et Vlieg. 1939, 5. *Piceetum fennoscandicum* Br. - Bl. 1939, 6. *Tilio-Carpinetum* Tracz. 1926, 7. *Pineto-Vaccinietum Myrtilli-Abietosum* Br. - Bl., Siss., Vlieger 1939, 8. *Peucedano-Pinetum* Mat. 1926, *Pino-Quercetum* Kozł. 1925. Наибольшее число видов обнаружено в 3, 4 и 6 ассоциациях. Интенсивное развитие мохообразных обусловлено большой влажностью, о которой свидетельствует развитие эпифитической ассоциации *Ptilidietum pulcherrimae*, и первичным состоянием лесных ассоциаций.

Здесь встречается многочисленная группа видов, которые редко выступают на территории Подляся и восточной Польши: *Aulacomnium androgynum*, *Dicranodontium denudatum*, *Dicranum flagellare*, *Sphagnum girgensohnii* и виды рода *Neckera*. *Ptilidium ciliare* из группы печеночников выступает очень редко.

SUMMARY

The forest reserve Jata with relict localities of *Abies alba* is situated in the area of Podlasie region. The following associations abundant in bryophytes can be differentiated there: 1) *Stellario-Alnetum glutinosae* (Kästn. 1938) Lohm. 1953, 2) *Circaeo-Alnetum* Oberd. 1953, 3) *Carici elongatae-Alnetum* Koch. 1926, 4) *Abietetum polonicum* (Dziub. 1928) Br. Bl. et Vlieg. 1939, 5) *Piceetum fennoscandicum* Br. - Bl. 1939, 6) *Tilio-Carpinetum* Tracz. 1962, 7) *Pineto-Vaccinietum Myrtilli-Abietosum* Br. - Bl., Siss., Vlieger 1939, 8) *Peucedano-Pinetum* Mat. 1962 and *Pino-Quercetum* Kozł. 1925. The largest number of species occurs in the associations 3, 4 and 6. Their intensive growth is due to high moisture, the presence of epiphytic community *Ptilidium pulcherrimae* being the evidence of it, and to preservation of natural forest communities.

A numerous group of species which rarely occur in the area of Podlasie and eastern Poland can be found there. They are: *Aulacomnium androgynum*, *Dicranodontium denudatum*, *Dicranum flagellare*, *Sphagnum girgensohnii* and species of the genus *Neckera*. *Ptilidium ciliare* from a liverwort group occurs very rarely.